

Чернявський Сергій Сергійович,
проректор Національної академії внутрішніх
справ, доктор юридичних наук, професор
Бабаніна Вікторія Вікторівна,
професор кафедри кримінального права
Національної академії внутрішніх справ,
доктор юридичних наук, професор

КРИМІНАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦЯ ЗА НЕЗАКОННЕ ЗАВОЛОДІННЯ ВІЙСЬКОВИМ МАЙНОМ: ПЕРЕДУМОВИ НОВЕЛІЗАЦІЇ

Збройна агресія проти України, яку розпочала Росія ще 2014 року, анексувавши АР Крим і захопивши частину Луганської та Донецької областей, зумовила необхідність посилення військового потенціалу нашої держави. Збільшення чисельності Збройних Сил України, придбання та виготовлення новітньої військової техніки, засобів ведення бою (зброї, боєприпасів до неї), а також удосконалення вже наявного військового майна потребувало ефективного правового механізму функціонування сил оборони. Однією зі складових зазначеного механізму є кримінально-правова охорона військового майна. З цією метою встановлено кримінальну відповідальність за низку правопорушень, пов'язаних із незаконним заволодінням, недбалим поводженням чи знищенням військового майна. Однією з кримінально-правових норм, яка передбачає відповідальність за викрадення, привласнення, вимагання військовослужбовцем зброї, бойових припасів, вибухових або інших бойових речовин, засобів пересування, військової та спеціальної техніки чи іншого військового майна, а також заволодіння ними шляхом шахрайства або зловживання службовим становищем, є ст. 410 Кримінального кодексу (далі – КК) України [1].

З початком повномасштабного вторгнення Росії в Україну посилилася тенденція щодо вчинення зазначеного кримінального правопорушення. Це засвідчують статистичні дані Офісу Генерального прокурора: 2014 року було зареєстровано 288 таких кримінальних правопорушень, 2015 року – 191, 2016 року – 177, 2017 року – 248, 2018 року – 132, 2019 року – 236, 2020 року – 184, 2021 року – 191, 2022 року – 250, за 9 місяців 2023 року – 169 [3]. Слід акцентувати увагу, що 2022 року було зареєстровано 250 кримінальних правопорушень, передбачених ст. 410 КК України, що значно більше, ніж у попередні роки, крім 2014 року, коли розпочалася збройна агресія Росії. Крім того, уже за 9 місяців 2023 року обліковано

169 кримінальних правопорушень, що майже відповідає рівню попередніх років. Широкомасштабна військова агресія Російської Федерації проти України актуалізувала необхідність швидкого та значного законодавчого перетворення у багатьох сферах суспільного життя, в тому числі й кримінальному законодавстві, з метою ефективної протидії злочинам [4, с. 156]. Доходимо висновку, що чинні кримінально-правові засоби є не цілком дієвим заходом забезпечення правової охорони військового майна.

Постачання Україні зарубіжних зразків військового майна, зокрема амуніції, зброї, боєприпасів, військової техніки, медичного обладнання, актуалізує необхідність посилення заходів охорони такого майна, зокрема шляхом адаптації та вдосконалення норми кримінального закону, що передбачає відповідальність за викрадення, привласнення, вимагання військовослужбовцем зброї, бойових припасів, вибухових або інших бойових речовин, засобів пересування, військової та спеціальної техніки чи іншого військового майна, а також заволодіння ними шляхом шахрайства або зловживання службовим становищем [1].

У зв'язку із цим постає необхідність наукового опрацювання положень КК України щодо покращення кримінально-правової охорони зброї, бойових припасів, вибухових або інших бойових речовин, засобів пересування, військової та спеціальної техніки чи іншого військового майна з метою недопущення вчинення нових кримінальних правопорушень, передбачених ст. 410 КК України.

Зауважимо, що більшість учених зосередили увагу саме на дослідженні ознак складів кримінальних правопорушень, що вчиняють військовослужбовці держави-агресора й інші особи, які прихильні до них. Водночас, поза межами наукового опрацювання на сучасному етапі залишилися ознаки кримінального правопорушення, передбаченого ст. 410 КК України.

З огляду на зазначене, слід констатувати, що норма, яка передбачає кримінальну відповідальність за викрадення, привласнення, вимагання військовослужбовцем зброї, бойових припасів, вибухових або інших бойових речовин, засобів пересування, військової та спеціальної техніки чи іншого військового майна, а також заволодіння ними шляхом шахрайства або зловживання службовим становищем, потребує змін і доповнень. Залишається нормативно не вирішеним питання щодо цієї норми стосовно ознаки, що обтяжує відповідальність, – вчинення діяння організованою групою. Крім того, необхідно роз'яснити, що позначено поняттями

«засоби пересування», «військова та спеціальна техніка», з огляду на нові зразки озброєння та військової техніки, зокрема західних держав.

Засоби пересування – це засоби наземного, повітряного та водного видів транспорту, пристосовані для перевезення особового складу, перевезення, буксирування чи переміщення іншим способом зброї, військової техніки й інших вантажів. До них належать, зокрема, автомашины, автобуси, мотоцикли, літальні апарати (гелікоптери, літаки тощо), плавзасоби (човни, катери, баржі, кораблі тощо), залізничний рухомий склад, що належить військовій частині [2, с. 786].

Військова та спеціальна техніка – це засоби людської діяльності, які використовують для забезпечення обороноздатності збройних сил (обороздатності держави). До них належать, зокрема, пально-заправні машини, стаціонарні та пересувні радіостанції, пристосування для запуску ракет, пересувні та стаціонарні електростанції, засоби збирання, обробки, зберігання та передачі інформації, аеродромне обладнання, пересувні польові кухні [2, с. 786].

Визначення військової та спеціальної техніки частково охоплене дефініцією поняття зброї, яку слід тлумачити як пристрої та засоби, які застосовують у збройній боротьбі для нападу (наступу) або захисту (оборони) з метою ураження або знищення противника (фізичної ліквідації людей, продуктів їх праці, спотворення умов проживання). Розрізняють холодну і вогнепальну зброю; стрілецьку, реактивну й ракетну; керовану й некеровану; автоматичну, напівавтоматичну й неавтоматичну тощо. Предметом досліджуваного кримінального правопорушення може бути зброя, яка є на озброєнні військової частини [2, с. 785].

Складовими військової та спеціальної техніки є також бойові припаси та вибухові речовини. Боеприпасами визнають патрони до вогнепальної зброї різних калібрів, артилерійські снаряди, бомби, міни, гранати, бойові частини ракет і торпед та інші вироби в зібраному вигляді, споряджені вибуховою речовиною та призначені для стрільби з вогнепальної зброї чи для вчинення вибуху [2, с. 550]. Вибухові речовини – це хімічні сполуки або їх суміші, здатні під дією удару, наколювання, тертя та підігріву вибухати, а також предмети, які становлять підвищену небезпеку для оточуючих. Ними визнають будь-які штатні технічні засоби, що знаходяться у військовій частині і мають властивість унаслідок порушення правил поведінки з ними уражати (спричиняти ушкодження, порушувати функції, впливати на здоров'я) тих, хто знаходиться в зоні їх дії. До них належать, зокрема, радіоактивні речовини, запалювальні речовини, речовини хімічного чи

біологічного походження, які можуть бути використані як бойові [2, с. 785].

До іншого військового майна, крім зазначеного вище, відносяться паливно-мастильні матеріали, продовольство, технічне, аеродромне, шкіперське, речове, культурно-просвітницьке, медичне, ветеринарне, побутове, хімічне, інженерне та інше майно, а також кошти. Предметом аналізованого кримінального правопорушення, залежно від способу його вчинення, може бути як рухоме, так і нерухоме військове майно [2, с. 785].

Отже, надання Україні військової техніки, засобів пересування та зброї зарубіжного походження вимагає від нашої держави посилення заходів охорони такого майна, зокрема шляхом адаптації та вдосконалення норми кримінального закону, яка передбачає відповідальність за викрадення, привласнення, вимагання військовослужбовцем зброї, бойових припасів, вибухових або інших бойових речовин, засобів пересування, військової та спеціальної техніки чи іншого військового майна, а також заволодіння ними шляхом шахрайства або зловживання службовим становищем.

Список використаних джерел

1. Кримінальний кодекс України : Закон України від 5 квіт. 2001 р. № 2341-III. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>.

2. Науково-практичний коментар до Кримінального кодексу України / відп. ред. С. С. Яценко. 4-те вид., переробл. та доповн. Київ : А.С.К., 2005. 848 с.

3. Статистика / Офіс Генерального прокурора : [сайт]. URL: <https://gp.gov.ua/ua/posts/pro-zareyestrovani-kriminalni-pravoporushennya-ta-rezultati-yih-dosudovogo-rozsliduvannya-2>.

4. Tumanants, A., Hetman, H., Babanina, V., Dovbash, R. (2023). Features of Ensuring the Right to Liberty and Personal Integrity In Criminal Proceedings Under the Conditions of Martial Law: Precedent Practice of the European Court of Human Rights and Ukrainian Realities. *Access to Justice in Eastern Europe*. 2 (19) P. 153–171. DOI: <https://doi.org/10.33327/AJEE-18-6.2-n000226>. URL: https://ajee-journal.com/upload/attaches/att_1684148544.pdf